

УДК 338.433.025.12

Волощук Ю. О.

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки, підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: yuliya_kp@ukr.net
ORCID: 0000-0002-5629-9502

Шедловська О. В.

аспірантка кафедри економіки, підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: olgasedlovska@gmail.com

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА

Анотація

У статті з'ясовано роль та значення стратегічного розвитку зернового ринку, визначено його проблемні виклики та напрями, розглянуто розроблені шляхи стратегічного розвитку зернових ринків.

Наводиться обґрунтування важливості вивчення стану та траєкторій розвитку як світового, так і внутрішнього ринків зерна на тлі домінуючих викликів, пов'язаних з російською агресією, та занепокоєння щодо продовольчої безпеки в країні. Проведено оцінку ринкової кон'юнктури шляхом аналізу обсягів виробництва та запасів зерна, виявлено тенденцію до зростання в динаміці. Крім того, було оцінено якісні аспекти залучення країни до світового ринку зерна та сучасні тенденції змін. Окреслено структуру ринку, визначено зміни на ринках ключових зернових культур, окреслено зовнішні виклики.

За результатами аналізу визначено напрями та перспективи стратегічного розвитку зернового ринку в умовах поглиблення зовнішніх викликів і загроз.

Підкреслено, що трансформації на ринку зерна зумовлені різноманітними факторами галузевого, кліматичного та геополітичного походження. Крім того, значне значення мають ринкові впливи. Визначено, що реалізація запропонованих напрямків стратегічного розвитку зернового ринку дозволить забезпечити вищий рівень прогнозованості та стабільності його роботи. Ці ініціативи, використовуючи ринково-орієнтовані регуляторні механізми, дозволять зміцнити продовольчу безпеку та підвищити конкурентоспроможність експорту у відповідь на широкий спектр глобальних викликів і існуючу ринкову динаміку, тим самим зміцнюючи конкурентні позиції.

Доведено, що досягнення передбачених шляхів стратегічного просування на ринку зерна сприятиме передбачуваності операцій, дозволить підвищити стабільність і забезпечити ефективне регулювання ринку. Такий підхід сприяє збільшенню конкурентоспроможності експорту в умовах багатограних глобальних викликів.

Ключові слова: стратегічний розвиток, ринок зерна, експорт, зернові культури, конкурентоспроможність, ринкова динаміка, обсяги виробництва, пшениця.

Вступ. Необхідність збільшення обсягів виробництва зерна, підвищення рівня його виробництва та експортного потенціалу, покращення функціонування ринку зерна, формування стабільної конкурентоспроможності, підвищення ефективності роботи підприємств усього зернового комплексу України, посилення його ролі в забезпеченні продовольчої безпеки обумовлюють необхідність вирішення важливої наукової проблеми, що полягає в необхідності наукової обґрунтованості стратегічного розвитку зернового ринку.

Українські та зарубіжні науковці постійно приділяють наукову увагу дослідженню складнощів розвитку ринку зерна. Такі дослідники, як Н. Гавриленко, Г. Широкий [2], О. Хорошун [13], а також Т. Савченко [12] зробили помітний внесок в аналітичну оцінку та прогнозування динаміки ринку зерна, зосередившись на визначенні тенденцій та прогнозуванні траєкторій розвитку. У власних дослідженнях Н. Голомша [4], С. Кваша та О. Шпичак, Н. Кравчук [8] проводять ретельні дослідження різних вимірів і параметрів еволюції ринку, а також досліджують організаційні та економічні механізми, що регулюють виробництво зерна та функціонування ринку.

У світлі конфлікту, що триває в Україні, такі науковці, як Л. Побоченко, Татаренко Н, Прокоп'єва А. [11], Ю. Гайда [3], Л. Цимбал [14], проводять наукові дослідження, вивчаючи сучасні виклики, з якими стикається світовий ринок зерна в умовах впливу конфлікту на Україну. Їхні наукові дослідження дозволяють зрозуміти та налагодити шляхи адаптації до вимагають геополітичних подій, що впливають на динаміку ринку зерна.

Крім того, Р. Волошин [1], О. Лотиш [9], заглибились у критичні питання щодо створення конкурентного ринку зерна, економічної доцільності виробництва зерна та інноваційних практик зерновиробництва,

а Н. Корженівська [7] приділяє значну увагу ролі економічної безпеки виробників зерна та забезпечення продовольчої безпеки. Їхні наукові дослідження роз'яснюють фундаментальні поняття, такі як динаміка попиту, тенденції пропозиції та ринкові гіпотези в рамках глобального ринку зерна.

Проте, незважаючи на високий теоретичний та практичний рівень досліджень, поза увагою лишаються проблеми обґрунтування доцільності формування різноманітних підходів до стратегічного розвитку ринку зерна та інтегрованої взаємодії його учасників.

Мета роботи – розробка теоретико-методологічних засад та обґрунтування стратегічного розвитку та інтеграції регіональних ринків зерна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні, для ефективного формування національного ринку зерна з огляду на тенденції світових змін, ми маємо враховувати територіальні, природні та економічні особливості країни, а також науково-технологічні, соціальні, екологічні, міжнародні, політичні та інші характеристики [5].

Ринок зерна найкраще визначати як складну сукупність економічних взаємодій і комерційних відносин у сфері виробництва, накопичення, розподілу, зберігання, обміну, транспортування та споживання зерна. Він функціонує на основі інтересів реальних і потенційних суб'єктів ринку, поряд із різноманітними умовами, інститутами, структурами та механізмами, які впливають на стан ринку та еволюцію інтересів і поведінки його учасників. Функціонуючи як ланцюжок надходжень для всіх зацікавлених сторін, ринок зерна служить основою для формування колективного доходу.

Ринок зерна формує основу продовольчої безпеки держави та суттєво впливає на рівень життя населення, тому якісні й кількісні показники його стану, тенденції розвитку мають стратегічне значення для усієї національної економіки, оскільки є вирішальною передумовою досягнення її стабільного зростання.

Модель управління функціонуванням системи зернового ринку в структурі зернопродуктових підкомплексів має вказувати на основні блоки досліджуваної виробничої системи, їх зв'язки та взаємовідносини, окреслювати умовні межі зернового ринку, відображаючи як вектор сам процес товарообміну ресурсів. Відзначимо, що дуже важливо правильно визначити методіку економічної оцінки рішень, засновану на системі показників ефективності для всіх структурних ланок регіонального зернопродуктового підкомплексу. Цю ж систему показників слід використовувати для моніторингу, дослідження ситуації та прогнозування подальшого виробництва та реалізації продукції на ринку.

Наукова література розрізняє поняття критеріїв та показників оцінки рівня економічної ефективності. Водночас багато хто вважає, що цей стандарт уточнює та пояснює основні положення якісної оцінки, а показники оцінки економічної ефективності охоплюють числові та кількісні характеристики, за допомогою яких можна визначити та виміряти рівень .

Основним критерієм ефективності управління та розвитку зернового ринку є прибуток. Проведення порівняльної оцінки за видами виробництва, споживання, кінцевих запасів зерном за якісними та кількісними показниками розкриває резерви та визначає стратегічні напрями розвитку.

За прогнозами FAO (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) світове виробництво зернових у 2023 році оцінюється на рівні 2823 млн т, що на 0,9% більше, ніж 2022 року, і на 10,3 млн т вище рекордного показника, досягнутого у 2021 році. Загальне світове споживання зернових у 2023–2024 маркетинговому році прогнозується на рівні 2813 млн т, що на 1,1% вище, ніж у 2022–2023 рр. (рис. 1) [15].

Світові запаси зернових на кінець сезону в 2024 році, як очікується, зростуть на 2,7% порівняно з початковим рівнем і досягнуть нового рекордно високого показника. Співвідношення світових запасів зернових до споживання у 2023–2024 маркетинговому році становитиме 30,8%, що вказує на загальний комфортний рівень пропозиції.

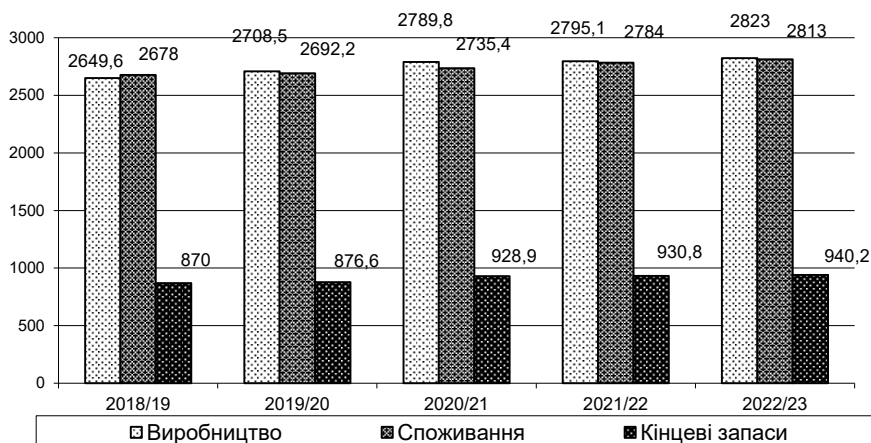

Рис. 1. Динаміка світового виробництва, пропозиції та запасів зерна

Джерело: сформовано авторами на основі даних [15]

Пшениця займає третє місце в світі за площею, після рису та кукурудзи, і є другою найбільш використовуваною зерновою культурою для споживання людиною, а також займає друге місце серед зернових культур у світі, її виробництво досягло нового рекорду у 787,2 млн т за 2022–2023 МР (рис. 2).

Збільшення обумовлено підвищенням виробництва пшениці в Австралії (на 4,9 млн т) у зв'язку з більш м'якими умовами на врожай завдяки рясним опадам в попередній період і сприятливим погодним прогнозами на наступний сезон. Очікується, що в поєднанні зі збільшенням посівних площ під пшеницю це матиме тенденцію до значного відновлення виробництва.

Прогнози виробництва пшениці зростають і для Індії (на 1,9 млн т), виходячи з останніх офіційних даних, також шляхом збільшення посівних площ, яке зумовили високі ціни на пшеницю на внутрішньому ринку країни. Проте висловлювалися побоювання, що суха погода та низькі запаси вологи в ґрунті можуть змусити фермерів у деяких регіонах перейти на менш водоємні культури, і площі під пшеницю можуть скоротитися на 10% в порівнянні з минулим роком. У свою чергу, деякі ключові штати, мають надійне зрошення, яке допоможе їм підтримувати врожайність пшениці [16].

Восени 2023 року, стан посіву озимої пшениці в США набагато кращий, ніж минулого року: 50% врожаю оцінено як «добре/відмінно» проти 34% у 2022 році. IGC зазначив, що умови посухи зменшилися в першій половині листопада, однак сухість ґрунту все ще викликає занепокоєння в деяких штатах. Прогноз погоди на наступні два тижні передбачає обмежену кількість опадів на більшій частині території країни з температурою близько або вище середньої.

International Grains Council (IGC – Міжнародна рада по зерну) прогнозує зростання площі зібраної пшениці в США на 5% у річному вимірі, незважаючи на скорочення посівної площі на 3% [18].

Вказані тенденції можуть дозволити компенсувати зниження прогнозів виробництва пшениці в Європейському союзу (на 4,9 млн т) та у Великобританії (на 1,3 млн т) на тлі погіршення прогнозів на урожай. У 2022–2023 маркетинговому році запаси пшениці у світі збільшились на 0,67 млн т і становлять 267,52 млн т [15; 16].

Щодо України, то згідно прогнозу Міністерства сільського господарства, виробництво озимої пшениці в 2024 році прогнозується на рівні 18–20 млн тонн. І так як дана культура становить близько 95% загального врожаю пшениці, загальне виробництво пшениці в Україні в 2024 році можна орієнтовно оцінити на рівні 19–21 млн тонн, що дещо нижче прогнозного значення 22,5 млн. тонн, оціненими USDA для врожаю 2023 року.

Оновлені світові прогнози по пшениці на 2023–2024 МР передбачають скорочення пропозиції, зниження споживання, обсягів торгівлі та кінцевих запасів. Очікується скорочення обсягів виробництва пшениці на 3,9 млн т до 783,4 млн т. в основному за рахунок скорочення виробництва в Австралії (-1,5 млн т до 24,5 млн т через тривалі посушливі умови в більшості регіонів вирощування), Казахстані (-2 млн т до 13 млн т через неоптимальні умов вирощування цього сезону) та Ефіопії (-2 млн т до 5,5 млн т через скорочення збиральних площ та посушливі умови в серпні та вересні), яке лише частково компенсується зростанням виробництва в США (+2,1 млн т до 49,3 млн т).

Прогноз світового споживання знижено на 3 млн т до 792,9 млн т, головним чином, через нижчий рівень використання фуражу. Прогнозовані світові кінцеві запаси пшениці на 2023–2024 МР знижені на 0,5 млн т до 258,1 млн т [15; 16; 17].

Україна може похвалитися добре розвиненим продовольчим комплексом, здатним не тільки адекватно задовольнити потреби населення в продуктах харчування, але й створити провідні позиції країни на світових ринках кількох найважливіших агропродовольчих товарів. Завдяки традиційно значному експорту продовольства Україна робить значний внесок у глобальну продовольчу безпеку (табл. 1).

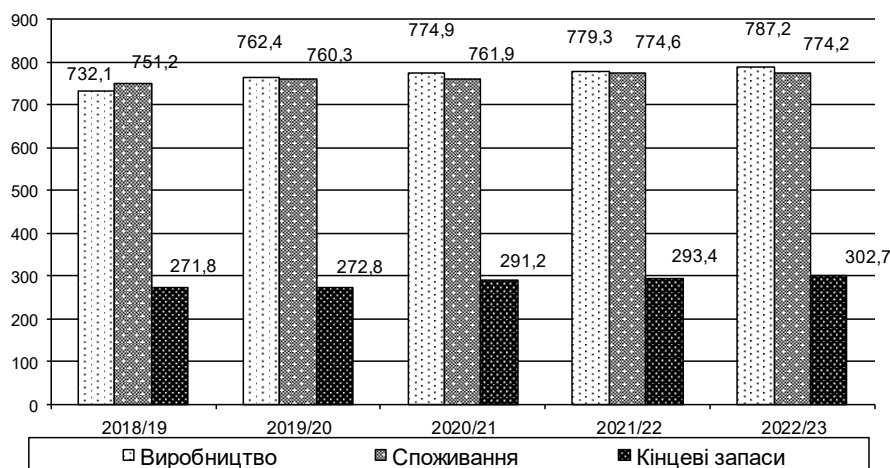

Рис. 2. Динаміка світового виробництва, пропозиції та запасів пшениці

Джерело: сформовано авторами на основі даних [15]

Таблиця 1. Динаміка обсягів виробництва зерна в Україні, млн т

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення 2022 р. до 2018 р., %
Пшениця	24,606	28,328	24,877	32,151	20,729	84,2
Кукурудза на зерно	35,801	35,880	30,290	42,110	26,187	73,1
Ячмінь	7,349	8,917	7,636	9,437	5,608	76,3
Жито	0,394	0,335	0,457	0,593	0,309	78,4
Овес	0,419	0,422	0,510	0,468	0,379	90,5
Просо	0,081	0,170	0,256	0,205	0,091	112,3
Гречка	0,137	0,085	0,098	0,106	0,148	108,0
Рис	0,069	0,055	0,061	0,049	0,003	4,3
Усього, млн т	70,06	75,14	64,93	86,01	53,86	76,9

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України

При скорочення рівня виробництва зерна в Україні на 15,8% в 2022 році, спостерігаємо збільшення валових зборів в 2023 році за попередніми даними до рівня 22,2 млн т. Загалом було зібрано, станом на грудень 2023 року 59,7 млн т зернових культур.

До початку повномасштабного конфлікту Україна входила до п'ятірки найбільших світових експортерів зерна за обсягом експорту, експортуючи три чверті своєї продукції, зберігаючи внутрішнє споживання зерна на рівні лише 20–25%. Україна відіграла важливу роль, забезпечуючи 10% світового експорту пшениці, понад 14% експорту кукурудзи та понад 47% експорту соняшникової олії [6].

Нині, завдяки міжнародним партнерствам, Україна продовжує виступати ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, частка якої перевищує 10% міжнародної торгівлі. Лише у 2023 році Україна експортувала 16,1 млн т пшениці до 65 країн світу, 26,2 млн т кукурудзи до 80 країн світу та 5,7 млн т соняшникової олії до 130 країн [10].

В 2022–2023 році п'ятірку країн, куди Україна експортувала більшість зерна склали Туреччина, Китай та Іспанія, Індонезія, Бангладеш та Єгипет. Серед європейських країн більшість продукції країна експортує до Румунії, Іспанії, Польщі, Італії та Угорщини.

За даними FAO, обсяг виробництва фуражних зернових у світі в 2022–2023 МР склав 1468 млн т, що 2,8% менше, ніж минулорічний рівень. Фуражне зерно включає кукурудзу, сорго, ячмінь, овес, жито, просо та інші культури. Очікуване зменшення врожайності кукурудзи в США, через дефіцит опадів, призвело до скорочення посівних площ та до основного зниження загальних запасів зернових (рис. 3).

Відповідно до оновлених прогнозів, на світовому ринку кукурудзи у 2023–2024 маркетинговому році передбачається незначне зростання виробництва, обсягів торгівлі та менші кінцеві запаси. Прогноз світового виробництва кукурудзи у 2023–2024 МР зростає на 0,1 млн т до рівня 1214,5 млн т. Водночас, в США спостерігається скорочення виробництва на 1,8 млн т, через зниження врожайності, що буде повністю компенсовано зростанням виробництва в Аргентині, ЄС, Молдові та Парагваї.

Українська фуражна пшениця користується значним попитом в Іспанії, оскільки країна потребує значних обсягів імпорту після посухи. Україна експортувала до Іспанії 2,6 млн т пшениці в липні-грудні 2023–2024 МР проти 1,15 млн т за аналогічний період роком раніше. Також спостерігається стабільний попит з боку Італії [16; 17].

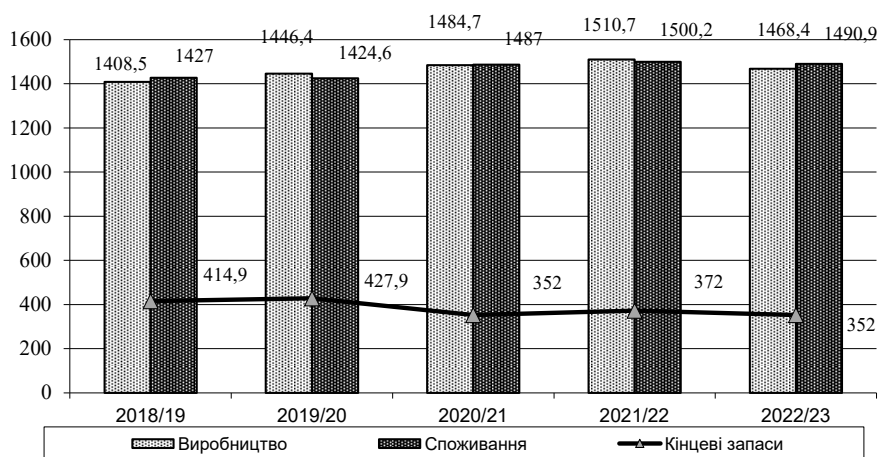

Рис. 3. Динаміка світового виробництва, пропозиції та запасів фуражних зернових культур

Джерело: сформовано авторами на основі даних [15; 16]

Примітною характеристикою 2023–2024 маркетингового року може бути збільшення частки фуражної пшениці в Україні порівняно з попереднім роком, пов'язане з дощовими погодними умовами напередодні збору врожаю. Знижений вміст білка, контрольна вага та інші фактори роблять українське зерно значно менш конкурентоспроможним на його традиційних ринках, зокрема в Туреччині.

Експерти з якості висловлюють занепокоєння щодо зниження якості українського зерна у 2023 році, насамперед посилаючись на низький вміст білка, рівень вологості, що наближається до нормативного порогу, недостатній вміст клейковини та зниження числа падіння [17].

З липня по грудень 2023 року Україна експортувала 7,65 млн т пшениці, що менше, ніж за аналогічний період попереднього маркетингового року. Проблеми з логістичним маршрутом затримали український експорт до вересня, в результаті чого країна пропустила традиційні місяці експорту пшениці, такі як липень і серпень. Експорт кукурудзи з глибоководних портів розпочався в жовтні, причому експортери перейшли на експорт продовольчої пшениці лише після різкого падіння цін на кукурудзу в січні 2024 року. Примітно, що більшість експорту пшениці на початку сезону становила кукурудза та частина фуражної пшениці, незначну частку становить продовольча пшениця. Отже, передбачається, що частка фуражної пшениці в Україні в цьому сезоні, ймовірно, перевищить 65%.

В умовах конфлікту, спричиненого масштабною агресією росії, продовольча безпека України помітно погіршилася. Це погіршення в першу чергу пов'язане з порушенням логістичних ланцюгів, значним пошкодженням інфраструктури, руйнуванням підприємств і виробничих потужностей, а також скороченням виробництва продуктів харчування на діючих підприємствах. Станом на червень 2023 року прямі збитки агропромислового комплексу України склали 8,7 млрд. дол. США. Ця цифра охоплює збитки, що перевищують 4,7 млрд. дол. США, пов'язані зі знищенням і пошкодженням сільськогосподарської техніки, а також орієнтовні збитки в 1,9 млрд дол. США в результаті знищення та крадіжки виробленої продукції, при цьому, непрямі збитки для агропромислового комплексу оцінюються в 40,3 млрд дол. США.

За оцінками FAO, сільські домогосподарства в Україні зазнали втрат через війну приблизно на 2,25 млрд дол. США, причому на рослинництво припадає близько 1,26 млрд дол. США збитків, а тваринництво – 0,98 млрд дол. США. Приблизно 25% сільськогосподарських товаровиробників в Україні через війну припинили або скоротили обсяги виробництва, у прифронтових регіонах цей показник зріс до 38% [15; 19].

Незважаючи на ці виклики, український аграрний сектор продемонстрував надзвичайну стійкість і здатність долати ризики військового часу.

Отже, тенденції, що спостерігаються в основних показниках окремих зернових культур на світовому ринку зерна, демонструють різнопланові нюанси. Ринку кукурудзи демонструє найвищу кореляцію між показниками виробництва та споживання, поряд із відповідно стабільним обсягом запасів. Динаміка виробництва пшениці за цей період коливається, що пояснюється рекордним урожаєм у 2022 році. Прогнози на поточний 2023–2024 маркетинговий рік передбачають урожай пшениці в 781,09 млн тонн, що на 2,62% менше, ніж у попередньому періоді. А тенденції споживання пшениці та зміни її запасів демонструють висхідну траєкторію.

Основним стратегічним завданням функціонування та розвитку ринку зерна є збільшення виробництва зернових культур та їх запасів для надійного сталого забезпечення внутрішнього ринку продовольства та збільшення його експортних поставок. Україна здатна повернути собі частку світового ринку зернової продукції, яку втратила через вторгнення і першочергові завдання збереження працездатності аграрного сектору в умовах повномасштабного конфлікту мають бути спрямовані на збереження дієвості ланцюга «виробництво – переробка – зберігання – споживання». В Україні першочергово необхідно збільшити виробництво зернової продукції та відновлювати об'єкти інфраструктури для зберігання та переробки сільськогосподарської продукції. Крім того, на етапі післявоєнної відбудови розвиток сільськогосподарського виробництва потребує підвищення інвестиційної привабливості підприємств, розширення експорту товарів з вищою доданою вартістю, забезпечення сприятливих умов життя в сільській місцевості.

Для вирішення цих завдань доцільно окреслити стратегічні орієнтири розвитку внутрішнього ринку, забезпечуючи тим самим продовольчу безпеку країни:

- створення ефективної та працюючої нормативно-правової бази;
- модернізація організаційно-економічних механізмів функціонування ринку зерна;
- надання бюджетної, кредитної, лізингової, інвестиційної та інфраструктурної підтримки для формування конкурентоспроможного виробництва зерна;
- інституційна та фінансова підтримка середніх і малих виробників зерна;
- впровадження інноваційних та екологічних технологій вирощування та переробки зерна;
- розробка надійних систем моніторингу та прогнозування ринку;
- посилення впливу державних інституцій на внутрішні ринки зерна;
- посилення механізмів контролю за платежами на приватних елеваторах;
- розширення експортного потенціалу зерна з доданою вартістю;
- захист вітчизняних виробників зерна від втручання імпортерів зерна;
- вивчення перспективних зовнішніх ринків та розширення міжнародної співпраці, пошук нових ринків збуту та альтернативних логістичних шляхів;

- оптимізація каналів збуту зерна та структур логістичного ланцюга;
- перехід з позиції експортерів сировинної продукції до постачальників якісної продукції з високою доданою вартістю;
- просування ф'ючерсної торгівлі товарними деривативами;
- забезпечення злагодженості системи взаємодії всіх учасників ринку;
- оновлення технічних можливостей для всіх зацікавлених сторін у зерновому секторі;
- посилення уваги до науково-технічного, інноваційного та інформаційного забезпечення зернових ринків.

Визначення цільових напрямків стратегічного розвитку зернового ринку дозволить комплексно оцінити ефективність його організаційно-економічних механізмів і досягти об'єктивних результатів. Досягнення вказаних напрямків стратегічного розвитку зернового ринку визначить вектор, забезпечить гнучкість для необхідних змін, перетворень і заходів, розширить можливості адаптації до коливань зовнішнього середовища. Крім того, дозволить визначати логіку дій бізнесу, конкурентну перевагу та напрямок подальших дій, виступаючи рушієм розвитку, що підвищить конкурентоспроможність на ринку. Водночас існує необхідність розробки компенсаційних заходів для усунення «вузьких місць» стратегічного планування, виникнення яких залежить від загроз, можливостей, сильних і слабких сторін галузі, підприємств, інших суб'єктів зернового ринку. Це дозволить всім учасникам ринку точніше визначати напрямки розвитку та нарощувати резерви, визначати перспективи та формувати потенціал. Тому має сенс одночасно поєднувати, доповнювати та змінювати інструменти досягнення цілей, відповідно до коливань параметрів внутрішніх і зовнішніх факторів.

Висновки з проведеного дослідження. Зміни в макроекономічному ландшафті в усьому світі, заострення конкуренції, зміни в динаміці ціноутворення, інфляційні тенденції, глобальна фінансова нестабільність, суперечливі інтереси учасників ринку та інші фактори постають як визначальні. Загалом світовий ринок зерна демонструє динамічні коливання та має значний ступінь невизначеності та нестабільності. Саме тому, реалізація розроблених пропозицій щодо розроблення напрямків стратегічного розвитку ринку зерна забезпечить прогнозованість, стабільність функціонування ринку зерна та його дієве регулювання ринковими методами, продовольчу безпеку й підвищення експортної конкурентоспроможності за різних викликів та кон'юнктури світового ринку, нарощування стійких конкурентоспроможних позицій.

Досягнення пропонувані шляхів стратегічного розвитку зернового ринку забезпечить передбачуваність його функціонування, підвищить стабільність та ефективне регулювання ринковими методами, дозволить підвищити конкурентоспроможність експорту в умовах викликів світового ринку.

Список використаних джерел

1. Волошин Р. В. Формування ринку конкурентоспроможного зерна : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Тернопіль, 2008. 22 с.
2. Гавриленко Н. М., Широкий Г. М. Світовий ринок зерна: стан та тенденції. Національний Інститут стратегічних досліджень. Центр зовнішньополітичних досліджень. 2022. С. 1–9. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rynok-zerna_gavrylenko_0422022.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rynok-zерна_gavrylenko_0422022.pdf).
3. Гайда Ю. І., Шайнюк Б. Л. Ринок зерна в ретроспективі та перспективі: глобальний аналіз. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 4. С. 30–40.
4. Голомша Н. Є., Дзядикевич О. Я. Конкурентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку. *Економіка АПК*. 2017. № 11. С. 61–65.
5. Грідін О. В. Зернопродуктовий підкомплекс України: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. № 1. С. 21–27.
6. Загроза продовольчій безпеці світу / Міністерство закордонних справ України. 2023. 23 листопада. URL: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpecsi-svitu>.
7. Корженівська Н. Л. Імперативи та пріоритети економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: монографія; Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2019. 439 с.
8. Кравчук Н., Менчинський О., Томчик О. Зростання економічної ефективності зерновиробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-21>.
9. Лотиш О. Роль України на світовому ринку зерна: виклики і загрози. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-56>.
10. На розмінованих землях України вже можна виростити 1 млн т зерна / Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2024. 17 січ. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245689.html.
11. Побоченко Л., Татаренко Н., Прокоп'єва А. Сучасні тренди розвитку світового ринку зерна в умовах війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-29>.
12. Савченко Т. В., Константинова Т. В. Міжнародна торгівля зерном: сучасний стан та перспективи розвитку для України. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2020. Випуск 45. С. 27–31.
13. Хорошун О. Динаміка та тренди розвитку глобального ринку зернових. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 5–6 (78–79). С. 156–166.
14. Цимбал Л. І., Черницька Т. В. Україна у системі глобальної продовольчої безпеки: ринок зернових. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: В. В. Коваленко (голов. ред.)*. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2022. № 11–12 (300–301). С. 123–130.
15. FAO. 2023. Crop Prospects and Food Situation – Quarterly Global Report. No. 2, July 2023. URL: <https://www.fao.org/3/cc6806en/cc6806en.pdf>.

16. Global wheat crop-2024 could fall on lower acreage in Ukraine and Canada . URL: <https://millermagazine.com/blog/global-wheat-crop-2024-could-fall-on-lower-acreage-in-ukraine-and-canada-5463>.
17. Quality of Ukrainian wheat 2023/24: How to stay on the key markets. URL: <https://millermagazine.com/blog/quality-of-ukrainian-wheat-2023-24-how-to-stay-on-the-key-markets-5567>.
18. The International Grains Council (IGC). URL: <https://www.igc.int/en/about/aboutus.aspx>.
19. Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine. Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. FAO. URL: <https://doi.org/10.4060/cc3311en>.

Voloshchuk Y. O.

*Doctor of Science in Economics,
Professor at the Department of Economy, Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities,
Higher Educational Institution «Podillia State University»
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: yuliya_kp@ukr.net
ORCID: 0000-0002-5629-9502*

Shedlovska O. V.

*Postgraduate student at the department of Economy, Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities,
Higher Educational Institution «Podillia State University»
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: olgasedlovska@gmail.com*

STRATEGIC GUIDELINES FOR GRAIN MARKET DEVELOPMENT

Abstract

The article clarifies the role and significance of the strategic development of the grain market, defines its problematic challenges and directions, considers the developed ways of strategic development of grain markets.

The rationale for the importance of studying the state and development trajectories of both global and domestic grain markets against the background of the dominant challenges associated with Russian aggression and concerns about food security in the country is presented. An assessment of the market situation was carried out by analyzing production volumes and grain stocks, and a trend towards growth in dynamics was revealed. In addition, qualitative aspects of the country's involvement in the world grain market and current trends of changes were evaluated. The structure of the market is outlined, changes in the markets of key grain crops are determined, and external challenges are outlined.

Based on the results of the analysis, the directions and prospects of the strategic development of the grain market in the conditions of deepening external challenges and threats have been determined.

It is emphasized that transformations in the grain market are caused by various factors of sectoral, climatic and geopolitical origin. In addition, market influences are significant. It was determined that the implementation of the proposed areas of strategic development of the grain market will ensure a higher level of predictability and stability of its operation. These initiatives, using market-oriented regulatory mechanisms, will strengthen food security and increase export competitiveness in response to a wide range of global challenges and existing market dynamics, thereby strengthening competitive positions.

It has been proven that the achievement of the planned ways of strategic advancement in the grain market will contribute to the predictability of operations, increase stability and ensure effective market regulation. This approach contributes to increasing the competitiveness of exports in the face of multifaceted global challenges.

Key words: *strategic development, grain market, export, grain crops, competitiveness, market dynamics, production volumes, wheat.*

References

1. Voloshyn, R.V. (2008). Formuvannya rinku konkurentnospromozhnogo zerna [Formation of the competitive grain market]. *Candidate's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
2. Havrylenko, N.M., & Shyrokyi, G.M. (2022). Svitovyi rynek zerna: stan ta tendentsii [World grain market: current state and trends]. *National Institute for Strategic Studies. Center for Foreign Policy Studies*, 1–9. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rynok-zerna_gavrylenko_0422022.pdf [in Ukrainian].
3. Haida, Y., & Shainiuk, B. (2023). Rynek zerna v retrospektyvi ta perspektyvi: hlobalnyi analiz [The grain market in retrospect and outlook: a global analysis]. *Innovation and Sustainability*, no. 4, pp. 30–40 [in Ukrainian].
4. Holomsha, N.Ye., & Dziadykevych, O.Ya. (2017). Konkurentni perevagy produktsii zernovoi galuzi na svitovomu rynku [Competitive advantages of the grain industry products in the world market]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 61–65 [in Ukrainian].
5. Gridin, O.V. (2017). Zernoproduktovyi pidkompleks Ukrainy: suchasnyi stan, aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku [The grain product sub-complex of Ukraine: current state, current problems and prospects for development]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*. No. 1. pp. 21–27 [in Ukrainian].
6. Zahroza prodovolchii bezpetsi svitu / Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. 23.11.2023 lystop. Retrieved from: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu> [in Ukrainian].
7. Korzhenivska, N.L. (2019). Imperatyvy ta priorityty ekonomichnoi bezpeky tovarovyrobnykiv zerna v umovakh rynkovoi hlobalizatsii: monohraf.; [Imperatives and priorities of economic security of grain producers in the conditions of market globalization]. Podilskyi derzhavnyi aharno-tekhnichnyi universytet. Kamianets-Podilskyi: Zvoleiko D. H. 439 p. [in Ukrainian].

8. Kravchuk, N., Menchynsky, O., & Tomchuk, O. (2021). Zrostannia ekonomichnoi efektyvnosti zernovyrobnytstva [Increasing economic efficiency of grain production]. *Economy and Society*, 32. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-21/> [in Ukrainian].
9. Lotysh, O. (2022). Rol Ukrainy na svitovomu rynku zerna: vyklyky i zahrozy [The role of Ukraine in the global grain market: challenges and threats]. *Economics and Society*, 45. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-56> [in Ukrainian].
10. Na rozminovanykh zemliakh Ukrainy vzhe mozhna vyrostyty 1 mln t zerna [It is already possible to grow 1 million tons of grain on demined lands of Ukraine] / Press service of the Apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2024. January 17. Retrieved from: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245689.html [in Ukrainian].
11. Pobochenko, L., Tatarenko, N., & Prokopyeva, A. (2023). Suchasni trendy rozvytku svitovoho rynku zerna v umovakh viiny v Ukraini [Modern trends in the development of the world grain market in the context of the war in Ukraine]. *Economics and Society*, 48. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-29/> [in Ukrainian].
12. Savchenko, T.V., & Konstantinova, T.V. (2020). Mizhnarodna torhivlia zernom: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku dlia Ukrainy [International grain trade: current state and development prospects for Ukraine]. *World Economy and International Economic Relations*, 45, 27–31 [in Ukrainian].
13. Khoroshun, O. (2022). Dynamika ta trendy rozvytku hlobalnoho rynku zernovykh [Dynamics and trends in the development of the global grain market]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, 5–6 (78–79), pp. 156–166 [in Ukrainian].
14. Tsymbal, L.I., & Chernitska, T.V. (2022). Ukraina u systemi hlobalnoi prodovolchoi bezpeky: rynek zernovykh [Ukraine in the global food security system: the grain market]. *Scientific Bulletin of Odessa National Economic University*, 11–12 (300–301), pp. 123–130 [in Ukrainian].
15. FAO. 2023. Crop Prospects and Food Situation – Quarterly Global Report. No. 2, July 2023. Retrieved from <https://www.fao.org/3/cc6806en/cc6806en.pdf> [in English].
16. Global wheat crop-2024 could fall on lower acreage in Ukraine and Canada. Retrieved from: <https://millermagazine.com/blog/global-wheat-crop-2024-could-fall-on-lower-acreage-in-ukraine-and-canada-5463> [in English].
17. Quality of Ukrainian wheat 2023/24: How to stay on the key markets. Retrieved from <https://millermagazine.com/blog/quality-of-ukrainian-wheat-2023-24-how-to-stay-on-the-key-markets-5567> [in English].
18. The International Grains Council (IGC). Retrieved from <https://www.igc.int/en/about/aboutus.aspx> [in English].
19. Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine. Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. FAO. Retrieved from <https://doi.org/10.4060/cc3311en> [in English].